

Welnu, het werkte.

Het werkte met voor de overheid als meest curieus resultaat dat zich in het gehele land in plaats van de verwachte veertig- à vijftigduizend kruideniers, niet minder dan zeven-en-tachtigduizend kruideniers bleken te bevinden, onder wie evenwel twintigduizend die per week een omzet van 10 kg kruidenierswaren nog niet haalden; van de resterende zeven-en-zestigduizend waren er zeventienduizend die een wekelijkse suikeromzet hadden van minder dan 5 kg – dat was de minimum-hoeveelheid die voor directe toewijzing door het Centraal Distributiekantoor vastgesteld was.¹ Naast die vijftigduizend winkeliers moesten dan ook nog omstreeks twaalfduizend instellingen (café's, hotels, cantine's, ziekenhuizen enz.) rechtstreeks een toewijzing krijgen.²

Niet alleen levensmiddelen, ook aardolieproducten waren er nog voldoende. Eind september '39 werd meer om psychologische dan om economische redenen verboden om op zondag met particuliere auto's en motorfietsen te rijden – het verbod werd na zeven weken ingetrokken.³

Wil wat wij tot dusver vermeld hebben, nu zeggen dat de neutraliteitsperiode voor het bedrijfsleven een periode met weinig zorgen was? Bepaald niet. Zij die aan het hoofd van ondernemingen staan, grote of kleine, dienen zich af te vragen wat de toekomst brengen zal. Dat perspectief was van de herfst van '39 af weinig aantrekkelijk. Ook als het land buiten de oorlog bleef, moesten de problemen steeds groter worden. Mochten bovendien voor de economie als geheel de moeilijkheden meevallen, dat nam niet weg dat sommige groepen ondernemers van de aanvang af in het nauw kwamen te zitten. Voor de pluimveehouders die voor twee-vijfde van hun kippenstapel geen voedsel meer kregen of voor de bloembollen- en siringenkwekers die de Engelse afzet kwijtraakten (kurk waar hun bedrijven op dreven), waren de zorgen niet gering. De algemene invoer herstelde zich wel en kwam in april '40, zoals wij al vermeldden, zelfs boven het vooroorlogse peil te liggen, maar van de uitvoer was toen, ten dele als gevolg van door de regering afgekondigde uitvoerverboden, per saldo bijna een kwart verloren gegaan en de uitvoer (vooral naar en van Duitsland) was nagenoeg verdwenen. Het werd dan ook stil in de grote havens. In het eerste kwartaal van 1939 waren in de Nieuwe Waterweg schepen met een totaal tonnage van 8,2 mln bruto

¹ Het gemiddeld aantal consumenten per detaillist varieerde van 267, 253 en 241 respectievelijk in Den Haag, Amsterdam en Rotterdam tot 95, 125 en 145 respectievelijk in de provincies Zeeland, Friesland en Groningen. ('Nota econom. verded. III', p. 118). ² *Nota econom. verded. I*, p. 70. ³ J. L. Veldman: *De voorziening van aardolieproducten in Nederland gedurende de tweede wereldoorlog* (1949), p. 30-31.